საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემია
GEORGIAN ACADEMY OF AGRICULTURAL SCIENCIS

ჩვეულებრივი წაბლი
(Castacea sativa)
(რეკომენდაციები)

თბილისი - ბათუმი
2018

UDC (უაკ)734.6:64.8(238.225)

რეკომენდაციების ავტორები:

რეზო ჯაბნიძე-საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, ს.მ. მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი;

ნანა ჯაბნიძე-ს. მ. აკადემიური დოქტორი, პროფესორი;

შოთა ლამპარაძე- ს. მ. აკადემიური დოქტორი, პროფესორი;

ლამზირა გორგილაძე - ს. მ. აკადემიური დოქტორი, პროფესორი;

გიორგი ჯაბნიძე-ს.მ. აკადემიური დოქტორი, პროფესორი;

რეცენზენტები:
დარეჯან ჯაში- ს.მ. აკადემიური დოქტორი, პროფესორი;
ნუნუ ნაკაშიძე - ს.მ. აკადემიური დოქტორი, პროფესორი;
ლელა ებრალიძე - ს.მ. აკადემიური დოქტორი, პროფესორი.

რედაქტორი:
ელგუჯა შაფაქიძე-საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, ტექნიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი. სსმმა აკადემიური დეპარტამენტის უფროსი.

ISBN 978-9968-3-1725

წაბლი სუბტროპიკული (თბილი და ტენიანი) კლიმატის პირობებში გავრცელებული მცენარეა. გვხვდება როგორც ევროპასა და აზიაში, ასევე ჩრდილოეთ ამერიკაში. მის გვარში შედის 25 სახეობა. საქართველოში გავრცელებულია მხოლოდ ერთი სახეობა, ჩვეულებრივი წაბლი (castanea sativa). იგი სიმაღლით 30-35 მეტრამდე იზრდება. ჩრდილოეთ კავკასიის დასავლეთ ნაწილში, ძირითადად მთის ტყეების ქვედა სარტყელშია წარმოდგენილი და ვრცელდება ზღვის დონიდან 1500 მ-მდე. წაბლი სითბოსა და ტენის მომთხოვნი მცენარეა. მშრალ ადგილებში ბუნებრივად წაბლი არსად გვხვდება, იგი ტიპური მეზოფიტია. მისი ნორმალური ზრდისათვის საჭიროა ისეთი ადგილები, სადაც წლიური ნალექები აღემატება 800-900 მმ-ს.

წაბლის მერქანი კარგი ღირსებისაა და მაღალი ტექნიკური თვისებებით გამოირჩევა, ბევრ რამეში ემთხვევა მუხის მერქანს, მაგრამ ჯობნის მას აჟურული სილამაზით და შეფერილობით, ძალზე ელასტიურია, მაგარი და საკმაოდ მყარი, ღუნვადი. გამძლეა სინესტის მიმართ, ამიტომ მას ფართოდ იყენებენ მშენებლობაში და სხვადასხვა ნაწარმის დასამზადებლად. ის იძლევა კარგ დამოქლონვას კასრებისათვის, მერქანში და განსაკუთრებით ქერქში 20 პროცენტამდე ტანიდებია, რაც საჭიროა ტყავის შეღებვისათვის, ფოტოგრაფიასა და გალვანოპრაქტიკაში.

ამასთან წაბლის ქერქი შეიცავს საკმაო რაოდენობის მთრიმლავ ნივთიერებებს. იგი თაფლოვანი მცენარეა. ფოთლები K ვიტამინითა და ტანინებით სიმდიდრის გამო; ხალხურ მედიცინაში, შინაგან ორგანოებში სისხლჩაქცევების დროს გამოიყენება. 100 გრ წაბლში შედის 44 გრ ნახშირწყლები, 11 გრ შაქარი, 1,3 გრ ცხიმები, 1,6 გრ ცილები, 40 მგ C ვიტამინი, 0,94 მგ რკინა და 484 მგ კალიუმი.

წაბლი მდიდარია გლუკოზითა და ფრუქტოზით. განსაკუთრებით შეიცავს ასკორბინის მჟავას. მის ექსტრაქტს აქვს ანთების, შეშუპების საწინააღმდეგო და ძარღვების გასამაგრებელი თვისება. ის აწესრიგებს სისხლის მოძრაობას, ხელს უშლის თმის ცვენას, ხსნის ფეხების დაღლილობას, ტონუსს მატებს კუნთებს.

საფრანგეთში წაბლის ნაყოფი განსაკუთრებული ნუგბარია, ქვეყნის სიმბოლოა და ყოველწლიურად საგანგებო ნაციონალურ დღესასწაულს უძღვნიან. ის საკმაოდ

ძვირადღირებული პროდუქტია, განსაკუთრებით იმ ქვეყნებში, სადაც არ იზრდება. ფართოდ იყენებენ ტორტების, ნამცხვრების, ნაყინის, კანფეტებისა და სხვადასხვა საკონდიტრო ნაწარმის წარმოებაში. მშრალ ნაყოფს ფქვავენ და ხორბლის ფქვილს უმატებენ. ზოგიერთ ქვეყანაში წაბლი მეორე პურად არის აღიარებული. გამოიყენება ყავის შემცვლელად.

ჩვენს მეზობელ ქვეყნებს შორის წაბლი ყველაზე კარგად აზერბაიჯანში იყიდება. საერთოდ, მუსლიმანურ ქვეყნებში ბევრ წაბლს ყიდულობენ, რადგან სხვადასხვა კერძში იყენებენ. მას საქართველოშიც კარგი ფასი აქვს: საადრეო წაბლი 2-დან 5 ლარამდე ღირს, თანაც, ის სექტემბრიდან დეკემბრის ბოლომდე ვარგისია და კარგ შემოსავალს იძლევა. ამას გარდა, წაბლის ყვავილები უნიკალური მასალაა ფუტკრისთვის: ფუტკარი წაბლის ტყის ერთ ჰექტარზე საშუალოდ 800-900 კილოგრამ ნექტარს აგროვებს.

წაბლი მრავლდება თესლით და ძირკვის ამონაყრით. ჩვენში წაბლის ტყეები წარსულში უდიდესი ექსპლუატაციისა და პარაზიტი სოკოს ენდოტეას გამო, დიდ ფერდობებზეა განადგურებული და მათი ხელოვნური აღდგენა-განახლება ერთ-ერთ გადაუდებელ ამოცანად უნდა ჩაითვალოს.

ამასთან ყურადღება უნდა მიექცეს, როგორც სამერქნე ტყის კულტურების, ისე სანაყოფე პლანტაციების შექმნასა და გაშენებას, დასახლებული პუნქტების ახლოს, სოფლის მეურნეობისათვის გამოუსადეგარ და წაბლის გასაშენებლად ვარგის ფართობებზე.

წაბლის კულტურების შესაქმნელად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სათესი მასალის წარმომავლობასა და მის ხარისხს. ამასთან მსხვილი თესლიდან გაზრდილი თესლნერგი ერთნახევარჯერ მეტია ზომით და უკეთესი ზრდით ხასიათდება, წვრილი თესლიდან აღმოცენებულთან შედარებით. წაბლის მწიფობა იწყება სექტემბერ – ოქტომბერში.

აღსანიშნავია, რომ მაღალხარისხოვანი წაბლის ხეებიდან შეგროვილი თესლებიდან აღზრდილი სარგავი მასალა, ხშირად არ იმეორებს დედისეულ ნიშან-თვისებებს, ამიტომ მიმდინარეობს კვლევითი სამუშაოები ვეგეტაციური ნამყენი სარგავი მასალის გამოსაყვანად და მათგან სათესლე და სადედე პლანტაციების მოსაწყობად.

წაბლის მყნობას აწარმოებენ შემდეგი მეთოდებით: გაპობით, კვირტით და კანქვეშ. იმის გამო, რომ წაბლის ღეროზე ჭრილობა სწრაფად იჟანგება და გართულებულია შეხორცება, წაბლის მყნობა და სარგავი მასალის აღზრდა ჯერჯერობით სამეურნეო მნიშვნელობისა არაა და წარმოადგენს სამეცნიერო კვლევის ობიექტს.

დღეისათვის წაბლის სარგავი მასალა თესლით იზრდება. როგორც ზევითაც იყო აღნიშნული, სათეს მასალად უნდა გამოვიყენოთ მაღალი სამეურნეო ნიშან-თვისებებისა და დაუზიანებელი ხეებიდან აღებული ნაყოფები.

წაბლის თესლცვენა იწყება ოქტომბრის პირველ ნახევარში და გრძელდება მთელი თვე. მწიფე ნაყოფი ბუმბგიდან ცვივა მიწაზე და იქიდან ხელით გროვდება. ამიტომ სათესლე ხეების ვარჯის ქვეშ ნიადაგი უნდა გაიწმინდოს. ქანობის შემთხვევაში, ქვედა კიდეზე კეთდება ნაყოფების შესაგროვებელი ღარი. დიდი მნიშვნელობა ენიჭება თესლის სწორად შენახვას, რადგან უმნიშვნელო, არასწორი შენახვის შემთხვევაში წაბლი სწრაფად კარგავს აღმოცენების უნარს.

წაბლის ხისაგან დამზადებული ავეჯი

ახლად შეგროვებული წაბლის ნაყოფი 50 პროცენტამდე ტენს შეიცავს, რომელსაც სწრაფად კარგავს, ტენის დაკარგვის პარალელურად კი ეცემა აღმოცენების ხარისხიც. შედარებით თხელქერქიანი წაბლისათვის თითქმის შეუძლებელია შენახვის პირობების შექმნა, რადგან ან სწრაფად შრება ან ტენის დაუკარგავად ლპება. ამიტომ უკეთესია, შეგროვებისთანავე, 5-6 დღეში დაითესოს. მაგრამ დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს მღრღნელებისგან დაცვას და ნათესში წყლის ჩადგომის თავიდან აცილებას.

დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ნიადაგის შერჩევას. საუკეთესო ნიადაგებად ითვლება: ღრმა სტრუქტურული, მცირე მჟავა რეაქციის სუსტი თიხნარი, კარგად დრენირებული და ჰაერგამტარი, საკვები ნივთიერებებითა და ტენით მდიდარი ნიადაგები. გრუნტის წყალი არ უნდა იყოს 1.5 მ-ზე ახლოს. სანერგისათვის უვარგისია მძიმე თიხნარი და ძლიერტენიანი ალუვიური ნიადაგები. მოხვნამდე და გადაბარვამდე 1 ჰექტარზე უკეთესია შეტანილი იქნას 30 ტონა ნაკელი ან 200 კგ სუპერფოსფატი.

დაზიანებული და დაავადებული თესლის გამოსარჩევად კარგია თესლის წყლით გამორჩევა. წყლიან ჭურჭელში საღი თესლები იძირება, ხოლო დაზიანებული ამოდის ზედაპირზე. საღი თესლი მცირედ შეშრება კარგად ჰაერმოძრავ შენობაში და დაავადების თავიდან აცილების მიზნით შეეფრქვევა გრანოზანი 1 – 1.5 კგ ანგარიშით ტონაზე (ან სხვა დამცავი საშუალება) და კარგად აირევა, რომ პრეპარატი ყველა ნაყოფს მოხვდეს. შესაწამლად შეიძლება გამოყენებულ იქნას 0.2% — იანი კალიუმ-მარგანეცის ხსნარი 5-10 წუთის განმავლობაში.

თესვამდე 7-10 დღით ადრე ნიადაგის დეზინფექციას უკეთებენ ფორმალინით. მღრღნელებისაგან დაცვის მიზნით, ნათესს გარშემო უკეთდება თხრილი ზომით 0,5X0,5 მ-ზე, რომელშიც ყრიან მოწამლულ სატყუარას. სიმინდის მარცვლები მუშავდება თუთიის ფოსფიდით. სატყუარა ყოველ 2-3 კვირაში ერთხელ უნდა განახლდეს.

თესვის დროს კვლებზე თესლი მწკრივში ლაგდება ჰორიზონტალურად, ფართო მხრით, ერთმანეთისგან 5 სმ დაცილებით, ხოლო მწკრივები განლაგებულია 20 – 25 სმ – ზე. შემოდგომის თესვისას სიღრმე 10 სმ – ია, გაზაფხულის 5 სმ. ერთ გრძივ მეტრზე ითესება 190 გრ, ჰექტარზე 5600 კგ.

შენახვის ყველა პირობის დაცვით წაბლი აღმოცენების უნარს 5-6 თვეს ინარჩუნებს; შენახვის ორიგინალურ მეთოდად მიჩნეულია ბუძგების გაშლამდე მათი ჩამოყრა და ნიადაგზე, დიდ გროვად, გაზაფხულამდე შენახვა. მღრღნელები და შინაური ცხოველები ეკლიანი ბუძგების გამო ვერ ეკარებიან. ფართობი უნდა შეირჩეს ქანობით, რომ გროვაში წყალი არ ჩადგეს.

დაბლობ ზონაში თესლის შენახვა უკეთესია წიწვიანი ხის ნახერხში ან სილაში, მორიგეობით, ფენებად, მიწის ზედაპირზე ფარდულისა და ფარდულის გარეშე, მაღლა – ტყის ზონაში – მიწაზე გროვად, ტყის მკვდარი საფარის ქვეშ, ორმოში _ სილაში ან გვიმრაში. ფართობიც და ორმოც ეწყობა შემაღლებულ ფართობებზე.

შემოდგომის ნათესი აღმოცენებას იწყებს 15 - 20 დღით ადრე და პირველ ხანებში ზრდით სჯობს გაზაფხულის ნათესარებს, მაგრამ შემოდგომისათვის განსხვავება უმნიშვნელოა. შემოდგომის ნათესის აღმონაცენი არათანაბარია, ხოლო გაზაფხულისა - ერთდროული და თანაბარი.

ნათესის მოვლა იწყება აღმოცენებამდე, ნიადაგის 3 სმ-მდე სიღრმეზე, ფოცხით ან თოხით გაფხვიერებით ისე, რომ არ ამოიყაროს თესლი. ვეგეტაციის პერიოდში ტარდება 5-6 - ჯერადი მოვლა. ნათესის ნახერხით მულჩირების შემთხვევაში (მულჩის სისქე 3-5 სმ) ნიადაგის მოვლა სამამდე მცირდება. უკეთესია მულჩის მოწყობამდე ნახერხი დამუშავდეს ფორმალინის 0.15% -იანი ხსნარით.
თესლნერგები სტანდარტს (ფესვის ყელთან 3-4 მმ დიამეტრი) პირველსავე წელს აღწევენ.

თესლნერგები ამოიღება ბარით ან ნერგების სპეციალური სათხრელი გუთნით. გადარჩეულ-დახარისხებული თესლნერგები იკვრება 100 ცალიან კონებად და ხდება დროებით მიმარხვა 30 სმ სიღრმის თხრილში.

კულტურების გაშენების წინ, უკეთესია თუ თესლნერგების ფესვებს დავამოკლებთ 15 სმ-მდე და ამოვავლებთ წუნწუხში, რომელიც მზადდება შემდეგნაირად: ორმოში ყრიან კარგ ჰუმუსიან, ერთ ვედრო მიწას უმატებენ ერთ ნიჩაბ გადამწვარ ნაკელს, შეავსებენ წყლით და გულდასმით ურევენ.

პლანტაციის გაშენება წარმოებს შემოდგომით ან ადრე გაზაფხულზე. კვების არე დამოკიდებულია ნიადაგის თვისებებზე. ძირითადად 8X8 მ; 10X10 მ; 12X12 მ განლაგებით. გაშენება წარმოებს 1-2 წლიანი ნერგებით, რომელთა სიმაღლე 1-1,5 მეტრია. პლანტაციის მოვლა სხვა სუბტროპიკული კაკლოვანი კულტურების ანალოგია. ორ წლიანი ნერგების დარგვისას ისხვლება 70-90 სმ სიმაღლეზე, წარმოქმნილი ყლორტიდან ტოვებენ 5-6 ზედამზარდ ყლორტებს. შემდგომში გასხვლა გულისხმობს პერიოდულად ვარჯის გამოხშირვას და ხმელი ტოტების მოშორებას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. რ. ჯაბნიძე - კაკლოვანი კულტურების ზრდა-განვითარების თავისებურებანი აჭარაში. ჟურ. „ხანძთა“, 2017;
2. მ. ნიჟარაძე - კაკლისა და წაბლის კულტურა აჭარაში. საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალები. გორი, 2016;
3. რ. კოპალიანი, ვ. უგულავა, მ. თაბაგარი - სუბტროპიკული ტექნიკური კულტურები. ქუთაისი. 2011 ;
4. რ. ჯაბნიძე - სუბტროპიკულ მცენარეთა აგროტექნოლოგია. ბათუმი. 2015;
5. რ. ჯაბნიძე - სასოფლო-სამეურნეო ეკოლოგია. ბათუმი. 2004;
6. რ. მსხილაძე - რას გვპირდება კაკლოვნების სანერგე მეურნეობა. გაზეთი “აჭარა“ #79, 2017.